EDUSKUNTA
Valtiovarainvaliokunnan kunta- ja hyvinvointijaosto
kaisa.iso-sipilä@eduskunta.fi

Lausunto asiassa Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2026 (HE 99/2025 vp)

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy (jatkossa Hyvil) kiittää mahdollisuudesta lausua otsikon mukaisesta asiasta.

Hyvinvointialuetalouden tila on hyvin eriytynyttä, myös valtionrahoitus kehittyy alueilla epätasaisesti

Kuluvana vuonna hyvinvointialueiden talouden tilanne on kansallisella tasolla varovaisesti kohentumassa pääasiassa rahoituksen jälkikäteistarkistuksesta ja alueiden sopeutustoimista johtuen mutta talouden eriytymiskehitys on edelleen voimakasta. Puolivuotiskatsauksissaan 10 aluetta ennakoi taloutensa olevan alijäämäinen myös kuluvana vuonna. Koko maan tasolla kattamatonta alijäämää ennakoidaan olevan tilinpäätöksissä 2025 noin 2,3 mrd. euroa. Erot alueiden taloudellisissa tilanteissa ovat revenneet suuriksi. Kumulatiivisen alijäämän määrä vastaa ennusteiden mukaan suurimmillaan noin 25 % alueen vuosittaisista nettokustannuksista, kun toisessa äärilaidassa ennustetaan kertyvän n. 5 % kumulatiivinen ylijäämä.

Vuosien 2023 - 2025 kustannuskehitys on vaihdellut alueittain samoin kuin valtionrahoituksen ja väestön muutokset. Vuodesta 2023 vuoteen 2025 nettokustannusten muutos vaihtelee lähes 12 % -yksikköä suurimman ja pienimmän kustannuskehityksen välillä. Valtionrahoitus on kasvanut samaan aikaan koko maan tasolla 13,3 % mutta rahoituksen kasvu on vaihdellut alueittain 9 - 21 % välillä. Myös väestön kasvu on epätasaista. Puolella alueista väestön määrä on supistunut ja väestön kasvu on keskittynyt lopuille alueista ja saman kehityksen ennakoidaan jatkuvan tulevina vuosina. Väestönkehitys vaikuttaa valtionrahoituksen kehittymiseen mutta myös palvelujen järjestämiseen.

CC BY

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
www.hyvil.fi
etunimi.sukunimi@hyvil.fi
Y-tunnus: 3324881-1

Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
www.hyvil.fi
fornamn.efternamn@hyvil.fi
FO-nummer: 3324881-1

Vuoden 2026 valtionrahoitus

Vuonna 2026 aluekohtaisesti tarkasteltuna valtion yleiskatteisen rahoituksen arvioidaan kasvavan +1,0 % ja +5,0 % välillä koko maan tasolla yleiskatteisen rahoituksen kasvaessa 3,4 % (VM rahoituslaskelmat 22.9.2025). Kansantalousosaston arvion mukaan hyvinvointialueiden nettokustannukset kasvavat vuonna 2026 noin 4 %. Muutos johtuu pääasiassa hintojen nopeasta noususta ja erityisesti henkilöstömenot kasvavat hyvinvointialan sopimuskorotusten myötä yleistä ansiotasoa nopeammin. Vuonna 2026 ennakoitu valtionrahoitus edellyttää puolella hyvinvointialueista merkittävää kustannusten sopeuttamista pelkästään lisäalijäämien syntymisen estämiseksi ja vasta sitä suurempi sopeuttaminen kerryttää ylijäämää jo muodostuneiden alijäämien kattamiseksi. Vastaavan rahoituskehityksen odotetaan jatkuvan myös tulevina vuosina (VM: Hyvinvointialueiden rahoituksen painelaskelma 22.9.2025).

Rahoitusjärjestelmään tarvitaan vakautta ja ennakoitavuutta

Alueiden välillä oli kustannuskehityseroja jo ennen hyvinvointialueita. Myöskään palvelujen saatavuus ei lähtötilanteessa ollut alueilla samalla tasolla. Hyvinvointialueiden käynnistymisajankohtaan osui voimakas inflaatiopiikki ja alan työehtosopimusten kustannusvaikutukset ovat olleet merkittäviä. Rahoitusjärjestelmää ei suunniteltu tällaisiin olosuhteisiin. Rahoituksen kansallinen ja alueellinen määräytyminen yhdistettynä hyvinvointialueiden talouden kokonaissääntelyyn muodostaa yhdistelmän, joka vaatii korjausta.

Hyvil kiinnittää huomiota siihen, että nykymuodossaan rahoitusjärjestelmä on aiheuttanut alueille ennakoimattomia rahoituksen vuosivaihteluja, jotka ovat hankaloittaneet talouden pitkäjänteistä hallintaa. Valtaosa sosiaali- ja terveydenhuollon rahoituksesta kohdennetaan alueille ns. tarveperusteisesti. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos laskee rahoituksen kohdentamisessa käytettävät alueelliset palvelutarpeen kertoimet hoitoilmoitus- ja muita rekisteritietoja hyödyntäen. Vuonna 2026 palvelutarpeen perusteella alueille kohdennettava rahoitus on noin 21,5 mrd. euroa. On kuitenkin käynyt ilmi, että aikanaan tutkimukselliseen käyttöön tarkoitetun hoitoilmoitusjärjestelmän tiedoissa on edelleen merkittäviä tietopuutteita ja laadullisia ongelmia. Julkisesti ei ole saatavilla tietoa, kuinka suuria käytetyn tietopohjan puutteet ovat olleet ja edelleen ovat. Hoitoilmoitustietojen jälkikäteiskorjaaminen ja täydentäminen ovat muuttaneet alueellisia tarvekertoimia ja niiden suhteellista jakaumaa ja siten aiheuttaneet merkittäviäkin muutoksia tarveperusteisen rahoituksen vuosittaiseen jakautumiseen alueiden kesken.

Väestön sairastavuus on hyvin hitaasti muuttuva indikaattori ja ensimmäisinä vuosina nähdyt merkittävät palvelutarpeen alueellisten tarvekertoimien muutokset

eivät siten selity aidosti sairastavuuden ja palvelutarpeen muutoksilla vaan kyse on tietojen laadun parantumisesta ja sen heijastusvaikutuksista rahoitusjärjestelmään. Kun kansallisella tasolla koko väestön sairastavuus vakioidaan vuosittain tasolle 1, vaikuttaa yhden alueen tarvekertoimen nousu siten, että toisen alueen suhteellinen kerroin voi pienentyä vähentäen samalla sen tarveperusteista rahoitusta. Näin tapahtuu, vaikka kyseisen alueen väestön tosiasiallinen palvelutarve tai sairastavuus ei ole edellisestä vuodesta muuttunut. Tarvekertoimien vuosimuutosten vaikutukset alueiden väliseen valtion rahoituksen jakaumaan voivat kuitenkin olla merkittäviä ja niitä voi vielä voimistaa samaan suuntaan vaikuttava asukasmäärän muutos. Tämä ns. nollasummapelin tausta luo järjestelmään epävakautta, epäoikeudenmukaisuutta ja heikentää mallin uskottavuutta. Rahoitusjärjestelmää tulee yksinkertaistaa ja vakauttaa.

Laskennallinen rahoitus toteutuu vain kolmella hyvinvointialueella vuonna 2026 ja eriytymiskehitys jatkuu

Hyvil korostaa sitä, että hyvinvointialuetaloutta ja rahoitusjärjestelmää tarkasteltaessa on huomioitava myös siirtymätasausjärjestelmä. Valtaosa alueista ei vuonna 2026 edelleenkään saa valtionrahoitustaan laskennallisella, pääasiassa palvelutarpeeseen perustuvalla mallilla, vaan rahoitusta joko lisätään tai vähennetään siirtymätasauksilla. Vuonna 2026 laskennallinen rahoitus toteutuu rahoituksen ennakkolaskelmien mukaisesti vain 3 alueella ja nykyisen siirtymätasausjärjestelmän viimeisenä vuonna, vuonna 2029, laskennallisen tason on saavuttanut 9 aluetta. Nykymuodossaan valtaosa alueista ei siten saavuta laskennallista rahoitusta.

Hyvil pitää hyvinvointialueiden onnistumista kustannusten pitkäjänteisessä hallinnassa keskeisenä asiana hyvinvointialueiden talouden vakauttamisessa mutta rahoituksen riittävyydellä ja ennustettavuudella on siinä myös olennainen merkitys. Hyvil katsoo, että hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmään tarvitaan vakautta, kannustavuutta ja ennustettavuutta. Hyvinvointialueiden tulisi lähtökohtaisesti sopeuttaa taloutensa valtion osoittamaan aluekohtaisesti vaihtelevasti kehittyvään rahoituksen tasoon ja kattaa samalla alijäämänsä. Sääntelyn noudattamisesta muodostuu kuitenkin epärealistista vaadittavien sopeutustoimien mittakaavan ollessa liian suuri. Jo eriytynyt kehitys jatkuessaan on muodostamassa riskin sille, ettei osa alueista pysty kattamaan alijäämiään, sillä valtionrahoituksen kehitysura on niillä jatkuvasti matalampi kuin vuosittainen keskimääräinen kustannuskehitys.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy

Arja Pesonen
ekonomisti

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy
www.hyvil.fi
etunimi.sukunimi@hyvil.fi
Y-tunnus: 3324881-1

Välfärdsområdesbolaget Hyvil Ab
www.hyvil.fi
fornamn.efternamn@hyvil.fi
FO-nummer: 3324881-1